

Srebrenica: tussen moraal en verantwoording (3)

Morele correctheid

WILLEM WITTEVEEN

Het NIOD-rapport over de tragedie van Srebrenica concludeert dat de Nederlandse regering zich bij de uitzending van Dutchbat beter door realisme dan door idealisme had kunnen laten leiden. Onder druk van de publieke opinie en de media die aandrongen op een humanitaire interventie, heeft men teveel de held willen uithangen op het wereldtoneel. Dat getuigt, nog steeds volgens het rapport, van gezinningsethiek en niet van verantwoordingsethiek.

Geen mooi woord, gezinningsethiek. Laten we het vertalen met morele correctheid. De behoefte om telkens zichtbaar te laten blijken dat je in ethisch opzicht goed bent, schone handen hebt, dat je intenties zuiver zijn. Morele correctheid heeft een schaduwzijde, of zelfs twee: onwil om de realiteiten van de machtspolitiek onder ogen te zien en geneigdheid om mensen die anders redeneren of andere keuzen maken als vreemd, als anders, en al gauw als verwerpelijk te zien: zij zijn niet moreel correct en dus 'fout'. Het alternatief is verantwoordingsethiek. Wat dat is, werd duidelijk bij het aftreden van het kabinet-Kok. Hij nam als verantwoordelijk minister die alle vier fasen van de tragedie had meegemaakt 'integraal verantwoordelijkheid' voor het gehele beleid. De schuldigen aan de massamoord zijn Mladic en de zijnen, legde hij uit, maar Nederland is politiek medeverantwoordelijk voor het falen van de internationale gemeenschap om de mensen in Bosnië te beschermen. 'De internationale gemeenschap is anoniem en kan niet op zichtbare wijze verantwoordelijkheid nemen

Over de auteur Willem Witteveen is senator en lid
Redactieraad S&D

tegenover de slachtoffers en nabestaanden van Srebrenica. Ik kan en doe dat wel.'

Het was een moment om kippenvel van te krijgen. Hier werd eindelijk afstand genomen van de sorry-democratie. In de internationale reacties zou grote waardering opklinken over deze unieke daad die in de Nederlandse parlementaire geschiedenis zonder precedent is. Ook de Nederlandse politici en journalisten toonden zich aanvankelijk onder de indruk. Maar korte tijd later sloeg de morele correctheid weer toe en werd de taalhandeling van Kok tot een strategische politieke zet gereduceerd; Kok was immers fout (en de criticus per definitie goed).

Voor het parlement had moeite om passend te reageren. Het logische vervolg (vanuit de verantwoordingsethiek) van het op zich nemen van politieke verantwoordelijkheid is dat er zonder verder uitstel een open en grondig debat gevoerd wordt over de zaak waar het om gaat: de tragedie zelf, de manier waarop niet alleen de regering maar ook parlement, publieke opinie en media hadden gefaald, de mogelijkheden om meer te doen voor de slachtoffers en bij te dragen aan de opbouw van de gemeenschap van Srebrenica. Maar zo zou het niet gaan. Het wordt niet het scenario van de tragedie maar van de klucht.

Nog voor het debat met de minister-president staat vast dat een grote meerderheid (VVD tegen) een parlementaire enquête wenst. Waarover die moet gaan? Dat laten we uitzoeken door een commissie van oudgedienden die eerder betrokken zijn geweest bij de kwestie. O ja, die enquête kan best door de Tweede Kamer zelf gedaan worden en de vraag of het niet staatsrechtelijk zui- verder is de Eerste Kamer daarmee te belasten,

Srebrenica: tussen moraal en verantwoording Willem Witteveen *Morele correctheid*

komt niet eens aan de orde. Dan het debat zelf. Het begint vol respect en waardering, maar elkaar in de rede vallend komen de fractieleiders al snel uit bij de schuldvragen waar morele correctheid zo mee worstelt: wat de rol van Pronk geweest is en van De Grave, alsof dat door de opstelling van de premier niet irrelevante kwesties zijn geworden. Het respect verdampt, Balkenende probeert te scoren met het oog op de verkiezingscampagne. De Kamer blijkt pas over Srebrenica te willen praten als het kabinet eerst nog een uitvoerig stuk schrijft met haar visie op het NIOD-rapport. Dat daarvan de hoofdlijnen zijn onderschreven is niet genoeg, want wat zijn die hoofdlijnen? Nou, dan wil Kok wel precies zeggen om welke 40 of 50 pagina's het gaat. Onzekerheid bevangt de sprekers. Zij lijken te vinden dat zij eerst een regeringsstandpunt nodig hebben voor ze zelf iets kunnen zeggen en dat ze niet zomaar over het rapport (en de brief van het kabinet die er al ligt) kunnen praten. De daad van Kok komt in een vacuüm terecht. De enige slot-som van de Kamer is dat nader onderzoek dringend gewenst is. Dat wordt dus wachten tot de

beloofde enquête afgerond is en we met een ander parlement te maken hebben, met een grote nieuwe partij en met een regering onder Balkenende; met mensen kortom die helemaal geen rol hadden in de vier fasen van de echte tragedie. Is het een wonder als uit een enquête blijkt dat de kiezers Srebrenica niet laten meewegen bij hun politieke keuze?

De hele gang van zaken laat zien hoe dominant het perspectief van morele correctheid is, hoe onwennig men reageert als iemand bij wijze van uitzondering eens verantwoordelijkheid neemt en hoe intern gericht het parlement functioneert, in de greep van die wonderlijke fascinatie voor het detail. Er zijn nauwelijks lezers van de Handelingen in dit land — op zich een teken hoe weinig publieksgericht de parlementaire democratie functioneert — maar wie die Handelingen voor een keer eens echt leest, krijgt een onthullend beeld van een instituut dat voornamelijk met zichzelf in gesprek is. En dat terwijl een volgende tragedie om de hoek ligt.